

věkých Čech uzavírá knihu, kterou je možné považovat za mezník hradecké historiografie. Namísto dovršení dosavadního bádání otevírá kritickým zhodnocením jeho výsledků možnosti dalšího výzkumu, oproštěné od letitého nánosů spekulací. V rámci daných možností je to přínos větší než vytváření nových konstrukcí a hypotéz. Jen proto, že k povinnostem recenzenta patří kromě chvály i hledání nedostatků, dovoluji si navrhnout, aby ke druhému vydání knihy byl přiložen plán Hradce s uvedením parcelních čísel, který by usnadnil hledání ojedinělých sond v textu nesprávně označených.

Provokující novost předkládaných poznatků, vytyčujících směr dalšího výzkumu, i kritika jdoucí vždy až k jádru věci, odhalující kořeny omylů či nepodložených tvrzení, za-

braňují, aby knihu bylo možné po přečtení odložit jako vyřešené téma. Obezřetné závěry, činěné s vědomím hranic současného poznání, a naznačení cest k řešení jsou zárukou, že vývoj názorů na počátky Hradce Králové zdaleka není u konce. Kniha M. Richtera a V. Vokolky nabízí pro budoucí výzkum kromě řady odpovědí i otevřených otázek také zhodnocení pramenné základny. Bez něho se další pokusy o poznání raně středověké fáze vývoje i počátků vrcholné středověké sídlištní struktury východních Čech neobejdou. Zároveň ale připomeňme, že mezi vytvořením dvou zásadních prací o počátcích Hradce Králové - knihy K. J. Bienenberga a díla M. Richtera a V. Vokolky - musela uplynout dvě staletí.

MARTIN JEŽEK

LIBRI ENCYCLOPEDIČI

Již několik let vydává nakladatelství LIBRI architektonické encyklopedie, věnované jednotlivým druhům našich historických staveb. Tak v roce 1994 vyšla v nákladu 2000 výtisků *Encyklopedie českých zámků* Pavla Vlčka (314 stran, 335 výlučně kresebných vyobrazení) s obsáhlou syntetizující partií, obsahující i oddíl Život na zámku a věnující zasloužené pozornost i zámeckým zahradám. Ve více než pěti stech heslech je zpracováno přes 300 českých lokalit, když zbývající hesla vysvětlují základní používané termíny a přinášejí informace o významných architektech. Kniha je vybavena rejstříkem lokalit i jmen a mapovou částí. Ta je pro zachování přehlednosti rozdělena na jednotlivé geografické oblasti a působí v kontrastu k ostatním obrázkům dosti stroze, podobně i obrazová dokumentace není vždy dostatečně názorná, zejména v případech markantního zmenšení předlohy. Totální absence literatury je zřejmým nedostatkem a dokládá, že tato první česká čistě zámecká encyklopedie je ze strany nakladatelství zaměřena pouze na základní informace pro nejširší okruh čtenářů bez možnosti jejich cíleného rozhojňování.

V roce 1995 následovaly dvě publikace. Nejprve to byly *České, moravské a slezské zvonice* Karla Kuči, evidující na cca 300 stranách více než 630 těchto zvláštních staveb a dokumentující je na zhruba 500 obrázcích. Obsáhlý úvod přiblížil a typologicky rozčlenil tento stavební typ. Ve slovníkové partii pak těžiště práce tvoří zvonice české, kterých je více než čtyři pětiny z celkového počtu. Partie česká a moravská jsou zpracovány odděleně a každá je opatřena rejstříkem. Podrobné mapy v závěru publikace přinášejí důkladné typologické zobrazení výskytu zvonice, mapy v úvodní partii (známé již z dříve vydané přílohy časopisu Zprávy památkové péče 1994) zaznamenávají přehledně výskyt jednotlivých typů zvonice (bohužel bez čísel a seznamu lokalit uvedených v ZPP). Náklad činil 4 000 výtisků, dokumentace převládá fotografická, použity nejsou půdorysy a kresby se prakticky omezují na velmi užitečné konstrukční a technické prvky, bohužel vesměs až neúnosně zmenšené. Součástí knihy je na konci umístěný slovníček odborných vý-

razů a seznam literatury o třiceti titulech a poněkud neorganicky i výběr z další autorovy tvorby.

Druhou publikací roku 1995 je *Encyklopedie českých hradů* od Tomáše Durdíka. Větší atraktivita námětu ve vztahu k širší veřejnosti byla patrně důvodem rekordního nákladu 8 000 exemplářů. Základní schéma knihy zůstalo stejné jako u Zámků, když úvodní partie je znatelně stručnější. Rejstřík je zhuštěn do jediného, kniha má již poněkud obsáhlejší výčet základní literatury pro další prohlubování informací. Na 365 stranách publikace doplňují téměř 350 kreslených ilustrací (které jsou trochu méně zřetelně zmenšováním předlohy než Zámky) i více než tři desítky fotografií, mapová příloha je podstatně přehlednější. I zde je slovník lokalit spojen se slovníkem odborných výrazů.

Zpracování podobné problematiky z východní poloviny našeho státu přináší publikace Miroslava Plačka *Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku*, která vyšla v roce 1996 v nákladu 6 000 výtisků. Na 440 stránkách přináší v osvědčeném schématu znovu poněkud obsírnější úvodní historickou partii a ve slovníkové části doprovází výčet velkým 365 lokalit více než 430 vyobrazení, mezi nimiž oproti dříve věnovaným českým stavbám hrají větší roli fotografie. Soustředění hradů a zámků do jednoho svazku ztížilo vlastní výběr lokalit. Slovník odborných výrazů je uveden zvlášť, místní a jmenný rejstřík je společný. Mapová příloha je z hodnocených knih jednoznačně nejméně zřetelná, některé kresebné ilustrace ztrácejí již standardně svoji dokumentační hodnotu pro značné zmenšení.

Doposud posledním svazkem řady je práce autorů Pavla Vlčka, Petra Sommera a Dušana Foltýna (s dílím přispěním dalších 15 autorů) *Encyklopedie českých klášterů*, jež vyšla v roce 1997 v nákladu 5 000 exemplářů. Enormní rozsah 782 stran si oproti předchozím svazkům vynutil pevnou vazbu, 340 lokalit je vybaveno více než 400 kresebnými vyobrazeními bez užití fotografií. Úvodní obsáhlá historická partie je doplněna velmi užitečným Slovníkem řádů a kongregací, jejichž zkratky tvoří zvláštní položku rejstříku, jenž sám je pouze jmenný. Použitá mapa korespon-

duje s podkladem Českých hradů a je překvapivě přehledná i při zmenšení na jedinou dvoustranu. Slovník odborných výrazů je podobně jako u Moravských hradů a zámků uveden zvlášť. Podstatným rozdílem je uvádění literatury přímo u jednotlivých hesel a samozřejmě její souhrnný seznam s úctyhodným počtem zhruba 900 titulů. V grafickém řešení poněkud vadí výrazná nejednotnost provedení kreseb a zcela tradičně i některé nejasnosti způsobené zmenšováním.

Uvedený soubor knih představuje zjevně velmi záslužný nakladatelský počin, který zřejmě zaznamenal i čtenářský úspěch. Soudím tak z objednáčního listku, přiloženého u poslední knihy, kde je zmíněno již třetí vydání Českých zámků a Českých hradů a dotisk Moravských hradů a zámků, pouze Zvonice (zřejmě jako velmi specializovaný stavební typ) setrvávají na nedoprodaném 1. vydání. Vzhledem k tomu, že České kláštery jsem dostal až ve třetím knihupectví, předpokládám i u nich značný zájem čtenářské obce. Byl bych velmi rád, kdyby se i poslední díl dočkal dalších vydání, protože by tím potvrdil názor, že uvádění literatury a její obšírný soupis není něčím, co odrazuje čtenáře neodborníka, který se spokojí se základní informací. Víím, že nakladatelstvím LIBRI vydávané encyklopedie jsou cíleny pro co nejširší okruh čtenářů a že i více či méně populárně zaměřené publikace budou (ve výše uvedených případech již jsou) využívány i odbornou veřejností. Za těchto okolností vítám vývoj vydávané řady k dosud poslednímu svazku, který je jednoznačně výtečnou odbornou publikací, již pokládám za základní kámen české monasterologie. Jsem si vědom toho, že tento vývoj není a nemůže být bez kontroverzních prvků (otázka citování nepublikovaných stavebně-historických výzkumů zde bude nejožehavější a bude vždy úzce souviset s otázkou výběru jednotlivých položek literatury, ale neměla by vést k situacím, v nichž je u obrázku odkaz na autora, který v seznamu literatury potom chybí, jak se tomu stává v Klášteřích), ale domnívám se, že se ubírá správným směrem. Slovníček odborných výrazů mi připadá vně slovníku lokalit jako jasně logičtější. Zvláštní pozornost si zaslouží i grafická stránka, v níž hraje největší roli otázka únosného zmenšování předlohy s ohledem na snížení její informační hodnoty nebo někdy pohříchu i čitelnosti. Z tohoto hlediska je žádoucí alespoň dominance jednotného způsobu zobrazení (tady by asi sloužily za příklad České hrady a největší rezervy

mají Kláštery, u kterých je třeba velmi kladně hodnotit publikování značného počtu historických plánů i pohledů, ale na druhé straně by bylo přínosné důslednější používání grafického měřítka a snad i označení světových stran).

Musím se přiznat, že jsem se zcela záměrně vyhnul hodnocení striktně odborného obsahu. Jsem si vědom toho, že téměř každý ze čtenářů v takovýchto kompendiích nalezne něco, s čím nebude souhlasit, zvláště bude-li v nich hledat informace o jednotlivých konkrétních lokalitách, s nimiž je více seznámen. Tak i já bych ne zcela souhlasil se všemi informacemi o jednotlivých stavbách pražských a uvítal bych v heslářích Českých hradů a Českých zámků důsledné uvádění lokalit podle dnes platného členění Prahy (jako je tomu v Klášteřech), byť třeba jen jako místo odkazu na místní název bez Prahy (jako je tomu ve Zvonicích), protože bych asi např. pražský Belveder nehledal prostě na jeho abecedním místě pod B. Je asi logické, že pak jsou větší nároky kladeny na Kláštery jako publikaci, která se dokázala v rámci popisované edice přesunout do kategorie důsledně odborné. Zde by bylo například možné v partii věnované Praze poukázat na pominutí významného momentu stěhování několika řádových komunit v 30. letech 13. století v souvislosti se stavbou staroměstské fortifikace, z míst napříště ponechaných vně opevnění do budoucího hrazeného města. V ojedinělých případech (např. u staroměstských křížovníků) by mohl být výčet novější literatury obsáhlejší. Důsledné chronologické řazení v rámci pražských měst pak od sebe někdy odtrhává vývoj jediné lokality v případě změny řádu (např. magdalenitky a karmelitáni u sv. Havla nebo němečtí rytíři u sv. Benedikta a Norbertinum na Starém Městě pražském). V tomto směru ovšem běžné autorské riziko nabude u prací encyklopedického charakteru takových rozměrů, že by se do podobných kompendií pouštěl jen odborný sebevrah. U takových publikací je podle mého názoru nutné přijmout autorský přístup od vlastního výběru lokalit až po použité obrázky. Zásadnější připomínky je pak možné vznést jen v případě jednoznačných odborných pochybení či vynechání nevynechatelných lokalit. Nic takového jsem v žádné z publikací nezaregistroval. Hodnotím-li dosavadní řadu encyklopedií, pak cítím potřebu před nakladatelstvím a jeho autory smeknout. V případě posledního svazku tak činím opakovaně a obzvlášť hluboko.

ZDENĚK DRAGON